Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi
2026, 9(11): 782-799.
https://doi.org/10.26677/TR1010.2026.1705
ISSN: 2667–422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

KAVRAMSAL MAKALE

Tarihî Mirasın Kapsayıcı Dönüşümü: Adaptif Yeniden Kullanıma Yönelik Bir Değerlendirme – Tirilye Taş Mektep Örneği

Hakan TARIOĞLU, Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Enstitüsü, Ankara, e-posta: hakan.tarioglu@ogr.hbv.edu.tr
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6747-7642

Çağla Sena KESKİN, Doktora Öğrencisi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Nevşehir, e-posta: caglasenakeskin468@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0009-0007-3400-9459

Doç. Dr. Ayşe ATAR YILMAZ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Turizm Fakültesi, e-posta: ayse.atar@omu.edu.tr
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9060-6684

Öz

Bu çalışmanın amacı; mirasın korunması, adaptif yeniden kullanım ve erişilebilir turizm yaklaşımlarını bir araya getirerek Tirilye Taş Mektep üzerinden kapsayıcı bir kavramsal değerlendirme çerçevesi sunmaktır. Nitel araştırma yaklaşımı kapsamında bütüncül tek durum desenine dayalı kavramsal bir vaka değerlendirmesi olarak kurgulanan araştırmada kuramsal literatür ile yapının tarihsel ve güncel mekansal özellikleri sentezlenerek beş boyutlu kavramsal bir değerlendirme çerçevesi geliştirilmiştir. İnceleme sonucunda yapının hafıza merkezine dönüştürülmesinin adaptif koruma ilkeleriyle örtüştüğü, ancak erişilebilirliğin salt mekanik platform gibi fiziksel düzenlemelerle sınırlı kalmayıp duyusal ve bilişsel aktarımı da kapsaması gerektiği saptanmıştır. Çalışma, mimarlık literatüründeki adaptif yeniden kullanım kavramını turizm bilimi bağlamına taşıyarak disiplinlerarası bir yaklaşım sunmakta önerilen çerçeveyi benzer tarihi yapılar için bir değerlendirme modeli olarak önermekte ve karar vericiler için operasyonel öneriler getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, Adaptif Yeniden Kullanım, Erişilebilir Turizm, Kapsayıcı Tasarım, Tirilye Taş Mektep.
Makale Gönderme Tarihi: 15.08.2026
Makale Kabul Tarihi: 04.11.2026

Önerilen Atıf:
Tarıoğlu, H., Keskin, Ç. S. ve Atar Yılmaz, A. (2026). Tarihî Mirasın Kapsayıcı Dönüşümü: Adaptif Yeniden Kullanıma Yönelik Bir Değerlendirme – Tirilye Taş Mektep Örneği, *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(11): 782-799.

Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences
2026, 9(11): 782-799. https://doi.org/10.26677/TR1010.2026.1705
ISSN: 2667–422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

CONCEPTUAL PAPER

Inclusive Transformation of Historical Heritage: An Evaluation of Adaptive Reuse – The Case of Tirilye Taş Mektep

Hakan TARIOĞLU, Ph.D. Student, Ankara Hacı Bayram Veli University, Institute of Graduate Programs, Ankara, e-mail: hakan.tarioglu@ogr.hbv.edu.tr
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6747-7642

Çağla Sena KESKİN, Ph.D. Student, Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Graduate Education, Nevşehir, e-mail: caglasenakeskin468@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0009-0007-3400-9459

Associate Prof. Dr. Ayşe ATAR YILMAZ, Ondokuz Mayıs University, Faculty of Tourism, e-mail: ayse.atar@omu.edu.tr
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9060-6684

Abstract

This study aims to introduce an inclusive conceptual evaluation framework through the case of Tirilye Taş Mektep by bridging cultural heritage preservation, adaptive reuse, and accessible tourism. Framed as a conceptual case evaluation within a holistic single-case study design under the qualitative paradigm, the study synthesizes theoretical literature with the historical and current spatial attributes of the structure to develop a five-dimensional conceptual framework. The evaluation reveals that transforming the structure into a memory center aligns with adaptive conservation principles, yet accessibility should transcend physical provisions like stair lifts to encompass sensory and cognitive communication. The study offers an interdisciplinary approach by transposing the architectural concept of adaptive reuse into the tourism context, presents the proposed framework as an evaluation model for similar heritage structures, and provides operational recommendations for decision-makers.

Keywords: Cultural Heritage, Adaptive Reuse, Accessible Tourism, Inclusive Design, Tirilye Taş Mektep.
Received: 15.08.2026
Accepted: 04.11.2026

Suggested Citation:
Tarıoğlu, H., Keskin, Ç. S. and Atar Yılmaz, A. (2026). Inclusive Transformation of Historical Heritage: An Evaluation of Adaptive Reuse – The Case of Tirilye Taş Mektep, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 9(11): 782-799.

GİRİŞ

Kültürel mirasın korunmasına yönelik yaklaşımlar, geleneksel koruma anlayışının ötesine geçerek yapıların toplumsal yaşam içerisindeki sürekliliğini, farklı kullanıcı grupları tarafından kullanılabilirliğini ve çağdaş gereksinimlere cevap verebilme kapasitesini de dikkate alan daha bütüncül bir anlayışa doğru dönüşmektedir. Kültürel mirasın yalnızca fiziksel özellikleriyle korunması yerine, ekonomik, sosyal ve kültürel değerlerinin birlikte ele alınması; miras alanlarının günümüz toplumuyla kurduğu ilişkinin sürdürülebilir biçimde devam ettirilmesini önemli hale getirmektedir. Bu çerçevede kültürel miras turizmi, koruma ve kullanım arasındaki ilişkinin yeniden düşünülmesini gerektiren önemli bir alan olarak ortaya çıkmaktadır (Luekveerawattana, 2024; Li vd., 2025; Wang vd., 2025).

Kültürel miras alanlarının turizm amaçlı kullanımı, yapıların yalnızca fiziksel olarak korunmasını yeterli olmaktan çıkarmaktadır. Ziyaretçilerin kültürel miras alanlarıyla kurdukları deneyim, özgünlük algısı, mekansal bağlılık ve kültürel kimlik gibi unsurlar, mirasın toplumsal değerinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Kültürel miras alanlarında gerçekleştirilen ziyaretlerin unutulmaz deneyimlere dönüşmesi, ziyaretçilerin destinasyona yönelik duygusal bağlılıklarını güçlendirebilmekte; özgünlük, kültürel deneyim ve kimlik gibi unsurlar ise ziyaretçi davranışları üzerinde etkili olabilmektedir (Lindström, 2019; Hapsari vd., 2026; Taweephol vd., 2026). Dolayısıyla kültürel mirasın korunması, yalnızca yapının geçmişten günümüze aktarılması değil, aynı zamanda yapının günümüz kullanıcılarıyla anlamlı bir ilişki kurabilmesi üzerinden de değerlendirilmelidir.

Bu dönüşüm içerisinde tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi, koruma ve kullanım arasındaki ilişkinin kurulmasında önemli bir yaklaşım haline gelmiştir. Adaptif yeniden kullanım, işlevini kaybetmiş veya kullanım biçimi değişmiş tarihi yapıların özgün nitelikleri gözetilerek günümüz ihtiyaçları doğrultusunda yeniden kullanılmasını ifade etmektedir. Literatürde bu yaklaşım, yalnızca yapıların fiziksel olarak korunmasına yönelik bir müdahale olarak değil; ekonomik, sosyal, kültürel ve yönetsel boyutları bulunan çok katmanlı bir koruma stratejisi olarak ele alınmaktadır (Lanz ve Pendlebury, 2022; Arfa vd., 2022; Zeadat, 2024).

Bununla birlikte bir tarihi yapının yeniden işlevlendirilmesi, yapıya yeni bir kullanım alanı kazandırmanın ötesinde bir anlam taşımaktadır. Yeniden işlevlendirme kararlarının yapının özgünlüğü, kullanıcı gereksinimleri, kültürel değerleri ve gelecekteki kullanım biçimleriyle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle adaptif yeniden kullanımın başarısı, yalnızca yapının korunmuş olmasıyla değil, yapının yeni kullanıcıları tarafından ne ölçüde kullanılabildiği ve toplumsal yaşam içerisindeki işlevini ne ölçüde sürdürebildiğiyle de ilişkilidir (Arfa vd., 2022; Lanz ve Pendlebury, 2022).

Bu noktada *erişilebilirlik*, kültürel mirasın sürdürülebilir kullanımı açısından üzerinde durulması gereken temel konulardan biri haline gelmektedir. Erişilebilir turizm anlayışı, turistik kaynakların ve hizmetlerin farklı fiziksel ve bilişsel özelliklere sahip bireyler tarafından eşit biçimde kullanılabilmesini hedefleyen kapsayıcı bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu anlayış yalnızca engelli bireylerin fiziksel erişimini sağlamaya yönelik düzenlemelerle sınırlandırılmamakta; farklı kullanıcı gruplarının kültürel deneyime bağımsız ve eşit biçimde katılabilmesini de kapsamaktadır (Biddulph ve Scheyvens, 2018; Kraff vd., 2025).

Tarihi yapılarda erişilebilirlik konusu ise koruma ve kullanım arasındaki denge nedeniyle daha karmaşık bir hal almaktadır. Yapının özgün mimari özelliklerinin korunması ile günümüz kullanıcılarının erişilebilirlik gereksinimlerinin karşılanması arasında kurulacak denge, adaptif yeniden kullanım sürecinin önemli unsurlarından biridir. Bu nedenle erişilebilirlik, tarihi yapılara sonradan eklenecek bağımsız bir teknik düzenleme olarak değil, koruma ve yeniden kullanım kararlarının başlangıç aşamasından itibaren dikkate alınması gereken bir tasarım ve

yönetim ilkesi olarak değerlendirilmelidir. Kültürel miras alanlarında erişilebilirliğin geliştirilmesine ilişkin çalışmalar da mekansal düzenlemelerin ziyaretçi deneyimi ve kültürel mirasa katılım üzerindeki önemine dikkat çekmektedir (Chen vd., 2025; Chaidemenaki ve Kolokytha, 2025).

Kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği açısından ise Tirilye, sahip olduğu tarihsel yapı ve kültürel değerler nedeniyle dikkat çekici bir yerleşimdir. Tirilye'nin kültürel mirasının korunmasına yönelik değerlendirmelerde, koruma-kullanma dengesinin ve kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin önemine dikkat çekilmektedir (Çiçekçi, 2022). Yerleşimin önemli kültürel miras unsurlarından biri olan Taş Mektep ise tarihsel geçmişi ve farklı dönemlerle kurduğu ilişki nedeniyle bu tartışmanın somut bir örneğini oluşturmaktadır. Yaşayanlar'ın (2024) çalışması, Taş Mektep'in 1909-1928 yılları arasındaki tarihsel konumunu ortaya koyarak yapının Tirilye'nin tarihsel ve kültürel dokusu içerisindeki önemini göstermektedir. Taş Mektep'in tarihsel niteliği, yapının yalnızca fiziksel bir yapı olarak değil, geçmiş dönemlerin eğitim, toplum ve yerleşim hayatıyla ilişkili bir kültürel miras unsuru olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle yapının gelecekteki kullanımına ilişkin tartışmalar, yalnızca restorasyon veya fiziksel koruma perspektifiyle sınırlandırılmamalıdır. Yapının özgün değerlerinin korunması, günümüz kullanıcılarının ihtiyaçlarına cevap verebilmesi ve farklı bireylerin kültürel mirasa erişimini mümkün kılması birlikte düşünülmelidir. Bununla birlikte mevcut çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, kültürel mirasın korunması (Özdemir, 2005; Kurtar ve Somuncu, 2013; Kaderli, 2014), adaptif yeniden kullanım (Mudashiru, 2018; Saatçi, Baysal ve Akın, 2025) ve erişilebilir turizm (Cavlak ve Cavlak, 2019; Polat ve Kayserili, 2025) konularının çoğunlukla ayrı araştırma eksenlerinde ele alındığı görülmektedir. Özellikle tarihî yapıların özgün değerlerinin korunması ile farklı kullanıcı gruplarının yapıya, bilgiye ve kültürel deneyime erişiminin aynı yeniden kullanım çerçevesinde nasıl bütünleştirilebileceğine ilişkin değerlendirmeler sınırlı kalmaktadır (Akıncıtürk, 2002; Çiçekçi ve Okuyucu, 2024). Bu durum, tarihî yapıların yalnızca korunması veya yeniden işlevlendirilmesinden öte, erişilebilir ve kapsayıcı biçimde yeniden kullanılmasına yönelik bütüncül değerlendirme çerçevelerine duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Buradan hareketle çalışmanın temel problemi, Tirilye Taş Mektep'e ilişkin mevcut çalışmaların yapının tarihsel ve kültürel değerlerini ortaya koymasına karşın, yapının adaptif yeniden kullanım ve erişilebilirlik eksenlerinin birlikte ele alındığı kapsayıcı bir değerlendirme çerçevesinin sınırlı olmasıdır. Dolayısıyla bu çalışma, Taş Mektep'in belirli fiziksel ölçümler üzerinden ampirik olarak test edilmesini değil; kültürel mirasın korunması, adaptif yeniden kullanım ve erişilebilir turizm literatürünü bir araya getirerek Taş Mektep'in gelecekteki kullanımına ilişkin kavramsal bir tartışma yürütmeyi amaçlamaktadır.

Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı, Tirilye Taş Mektep'i kültürel mirasın korunması, adaptif yeniden kullanım ve erişilebilir turizm arasındaki ilişki çerçevesinde odak bir yapı olarak değerlendirmek; bu değerlendirmeden hareketle Taş Mektep gibi tarihî ve kültürel miras niteliği taşıyan yapıların kapsayıcı, erişilebilir ve sürdürülebilir biçimde yeniden kullanımına yönelik genel bir değerlendirme çerçevesi ortaya koymaktır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

AS1. Kültürel miras yapılarının korunması ve yeniden kullanımında erişilebilirlik neden önemli bir unsur olarak değerlendirilmelidir?

AS2. Adaptif yeniden kullanım yaklaşımı, kültürel miras yapılarında koruma ve çağdaş kullanıcı gereksinimleri arasındaki ilişkinin kurulmasına nasıl katkı sağlayabilir?

AS3. Erişilebilir turizm ve kapsayıcı tasarım ilkeleri, tarihi yapıların yeniden kullanım süreçlerine nasıl entegre edilebilir?

AS4. Tirilye Taş Mektep'in tarihsel ve kültürel özellikleri dikkate alındığında, yapının kapsayıcı ve sürdürülebilir kullanımına ilişkin hangi kavramsal değerlendirmeler yapılabilir?

AS5. Taş Mektep üzerinden yürütülen tartışma, Türkiye'deki kültürel miras yapılarının erişilebilir biçimde yeniden kullanımına ilişkin hangi çıkarımları sunmaktadır?

Bu yönüyle çalışma, Tirilye Taş Mektep'i kavramsal değerlendirmeye konu edilen bir vaka örneği olarak ele almakta; Taş Mektep üzerinden kültürel mirasın korunması, adaptif yeniden kullanım ve erişilebilir turizm arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak, benzer tarihî ve kültürel miras yapılarına yönelik kapsayıcı, erişilebilir ve sürdürülebilir yeniden kullanım için bir değerlendirme çerçevesi sunmaktadır.

LİTERATÜR TARAMASI

Kültürel Miras Turizminde Ziyaretçi Deneyimi, Özgünlük ve Mekansal Bağlılık

Kültürel miras turizmi uzun yıllar boyunca tarihi yapıların korunması ve ziyaret edilmesi ekseninde değerlendirilmiş olsa da günümüzde ziyaretçilerin bu alanlarla kurduğu duygusal bağ, deneyim kalitesi ve mekana yönelik aidiyet hissi araştırmaların önemli konuları arasında yer almaktadır. Bu dönüşüm, kültürel miras alanlarının yalnızca geçmişi temsil eden statik mekanlar olarak değil; kimlik, kültürel anlam ve deneyim üreten dinamik alanlar olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır (Lindström, 2019; Hapsari vd., 2026).

Bu bağlamda kültürel miras alanlarında ziyaretçi deneyiminin niteliği, yalnızca alanın fiziksel özellikleriyle açıklanamamaktadır. Ziyaretçilerin alanla kurduğu duygusal ve psikolojik ilişkinin de deneyimin oluşumunda etkili olduğu görülmektedir. Kültürel miras alanlarında yaşanan unutulmaz deneyimlerin ziyaretçilerin destinasyona yönelik bağlılığını güçlendirmesi (Hapsari vd., 2026), kültürel kimlik, özgünlük ve manevi deneyimlerin ise destinasyona yönelik sadakat üzerinde etkili olması (Taweephol vd., 2026), fiziksel çevrenin ziyaretçi deneyiminin yalnızca bir boyutunu oluşturduğunu göstermektedir.

Benzer şekilde kültürel miras ile toplumsal kimlik arasındaki ilişkinin fiziksel korumanın ötesinde değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Lindström, 2019). Bu açıdan bakıldığında bir kültürel miras yapısının korunması, yalnızca mimari özelliklerinin gelecek kuşaklara aktarılması anlamına gelmemekte; yapının toplum, ziyaretçiler ve bulunduğu yer ile kurduğu ilişkinin de sürdürülebilmesini gerektirmektedir.

Kültürel miras deneyiminin günümüzde dijital ortamlarla da desteklendiği görülmektedir. Kullanıcı tarafından oluşturulan içeriklerin ziyaretçilerin destinasyon algısı ve sadakat davranışları üzerindeki etkisi, kültürel miras alanlarının ziyaretçi deneyiminin fiziksel alanla sınırlı olmadığını göstermektedir (Xu vd., 2023). Bu durum, kültürel miras yapılarının gelecekteki kullanımında ziyaretçi deneyiminin hem fiziksel hem de dijital boyutlarının dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır.

Öte yandan kültürel miras turizminin yalnızca büyük kentlerdeki anıtsal yapılar üzerinden değerlendirilmemesi gerektiği de görülmektedir. Kırsal ve çeper bölgelerdeki kültürel miras unsurları, yerel kimliğin korunması ve destinasyonların çeşitlendirilmesi açısından önemli bir potansiyel taşımaktadır (Richards, 2026). Bu durum Tirilye gibi tarihsel dokusunu günümüze taşıyan küçük yerleşimlerdeki yapıların turizm açısından değerlendirilmesini de anlamlı hale getirmektedir.

Bu literatür birlikte değerlendirildiğinde, kültürel miras turizminin nesne merkezli koruma anlayışından deneyim, özgünlük, kimlik ve mekansal bağlılık eksenine doğru genişlediği

görülmektedir. Ancak bu tartışmanın erişilebilirlik boyutu henüz aynı ölçüde görünür değildir. *Bir yapının ziyaretçide güçlü bir tarihsel veya duygusal bağ oluşturabilmesi kadar, farklı kullanıcı gruplarının o yapıya fiilen ulaşabilmesi ve mekanı deneyimleyebilmesi de kapsayıcı kültürel miras anlayışının temel koşullarından biridir.* Dolayısıyla ziyaretçi deneyimi tartışmasının erişilebilirlik perspektifiyle tamamlanması gerekmektedir.

Kültürel Miras Yapılarında Adaptif Yeniden Kullanım ve Erişilebilirlik Odaklı Yaklaşımlar

Kültürel miras yapılarının korunmasına ilişkin güncel yaklaşımlar, yapıların yalnızca fiziksel olarak muhafaza edilmesinden ziyade toplumsal yaşam içerisinde sürdürülebilir biçimde kullanılmasını önemsemektedir. Adaptif yeniden kullanım yaklaşımı da bu dönüşümün önemli unsurlarından biridir. Tarihi yapıların özgün kimliği ve kültürel değeri korunarak günümüz ihtiyaçlarına uygun biçimde yeniden kullanılmasını öngören bu yaklaşım, koruma ile kullanım arasındaki ilişkinin yeniden kurulmasına olanak sağlamaktadır (Lanz ve Pendlebury, 2022; Arfa vd., 2022).

Ancak adaptif yeniden kullanımın yalnızca "eski yapıya yeni işlev verme" biçiminde değerlendirilmesi yaklaşımın kapsamını daraltmaktadır. Yeniden kullanım kararlarının yapının tarihsel niteliği, kullanıcı ihtiyaçları, ekonomik sürdürülebilirliği, yönetim biçimi ve kültürel değeriyle birlikte düşünülmesi gerekmektedir. Bu süreçte ortaya çıkan teknik, finansal ve yönetsel sorunlar da yeniden kullanımın başarısını doğrudan etkileyebilmektedir (Zeadat, 2024). Bu nedenle adaptif yeniden kullanım, tek bir mimari müdahaleden ziyade uzun dönemli bir koruma ve yönetim yaklaşımı olarak ele alınmalıdır (Arfa vd., 2022).

Kültürel miras alanlarının yönetiminde ziyaretçi hareketlerinin ve kullanıcı ihtiyaçlarının dikkate alınması da bu yaklaşımı desteklemektedir. Kültürel miras turizminde rota ve ziyaretçi hareketlerinin optimize edilmesine yönelik çalışmalar, koruma ve kullanım kararlarının ziyaretçi deneyimiyle birlikte ele alınabileceğini göstermektedir (Song ve Chen, 2025). Benzer şekilde tarihi yapıların müzeleştirilmesi ve kullanım süreçlerinde kullanıcıların dijital ortamlarda oluşturduğu içeriklerin yönetim kararlarına katkı sağlayabileceği belirtilmektedir (Lan vd., 2025).

Bu noktada erişilebilirlik, adaptif yeniden kullanım yaklaşımının tamamlayıcı unsurlarından biri olarak değerlendirilebilir. Çünkü yeniden işlevlendirilen bir kültürel miras yapısının yalnızca yeni bir işleve sahip olması yeterli değildir; bu işlevin farklı kullanıcı grupları tarafından kullanılabilir olması da gerekmektedir. Dolayısıyla erişilebilirlik, yeniden kullanım sürecinin sonradan eklenecek bir unsuru değil, işlevlendirme kararının kendisiyle birlikte ele alınması gereken bir kriterdir.

Kültürel mirasın korunmasına yönelik teknolojik çalışmaların gelişmesine rağmen, kültürel miras yönetiminin yalnızca teknik ve dijital çözümler üzerinden yürütülemeyeceği de görülmektedir. Yapı teknolojileri ve yapay zekaya yönelik bibliyometrik değerlendirmeler, alandaki teknolojik gelişimin güçlü biçimde ilerlediğini ortaya koyarken, insan odaklı konuların da araştırma gündeminde önemini koruduğunu göstermektedir (Li vd., 2026). Bu durum, kültürel miras yönetiminde teknik koruma ile sosyal ve kapsayıcı kullanımın birlikte düşünülmesi gerektiğini desteklemektedir.

Kültürel miras yönetimine ilişkin daha bütüncül yaklaşımlar ise envanter, mekansal analiz, koruma politikaları ve yerel planlama gibi farklı boyutların birlikte ele alınmasını önermektedir (Biscione vd., 2018). Bu perspektiften bakıldığında erişilebilirlik, adaptif yeniden kullanımın yanında duran ikincil bir konu değil; yapının gelecekteki kullanımını belirleyen temel yönetim bileşenlerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Dolayısıyla literatür, adaptif yeniden kullanımın tarihi yapıların yaşatılması açısından önemli bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak koruma, yeniden kullanım ve erişilebilirliğin aynı kavramsal çerçeve içerisinde bir araya getirilmesi, özellikle küçük yerleşimlerdeki tarihi yapılar açısından üzerinde daha fazla durulması gereken bir konudur. Tirilye Taş Mektep'in tartışılması da tam olarak bu kesişim noktasında anlam kazanmaktadır.

Türkiye'de Erişilebilir Turizm ve Mekansal Düzenlemelere Yönelik Araştırmalar

Türkiye'de erişilebilir turizm alanındaki çalışmaların farklı turizm türleri, destinasyonlar ve hizmet alanları üzerinden geliştiği görülmektedir. Erişilebilirlik, yalnızca fiziksel engellerin kaldırılmasıyla sınırlı olmayan; bireylerin bağımsız hareket edebilmesi, sosyal yaşama katılabilmesi ve mekanları eşit koşullarda kullanabilmesini içeren çok boyutlu bir kavram olarak ele alınmaktadır (Acırlı ve Kandemir, 2021). Bu nedenle erişilebilir turizm, fiziksel düzenlemelerin yanında toplumsal kapsayıcılık ve kullanıcı deneyimi boyutlarını da içermektedir.

Türkiye'deki araştırmaların önemli bir bölümünde erişilebilirliğin destinasyon, konaklama ve ulaşım gibi turizmin temel bileşenleri üzerinden incelendiği görülmektedir. Turizm sektöründe engelli bireylere yönelik düzenlemelerin hukuki ve uygulamalı boyutları ele alınırken, mevzuatın gelişmesine rağmen uygulamada çeşitli eksikliklerin devam ettiği belirtilmektedir (Akdu ve Akdu, 2018). Destinasyon ölçeğindeki araştırmalarda ise yerel yönetimlerin ve turizm paydaşlarının erişilebilirliğin sağlanmasındaki rolü üzerinde durulmaktadır (Akıncı vd., 2015).

Benzer biçimde doğa temelli ve alternatif turizm alanlarında erişilebilirliğin geliştirilmesinin bölgesel turizm ve sosyal sürdürülebilirlik açısından önemi ortaya konulmaktadır (Acuner ve Tayfun, 2016). Konaklama işletmeleri açısından gerçekleştirilen çalışmalar ise fiziksel mekan düzenlemeleri, oda tasarımları, ortak alanlar ve hizmet süreçleri üzerinden erişilebilirliğin geliştirilmesine odaklanmaktadır (Akıncı ve Sönmez, 2015; Akıncı vd., 2021).

Bu çalışmalar Türkiye'de erişilebilir turizm konusunda önemli bir bilgi birikiminin oluştuğunu göstermektedir. Bununla birlikte, erişilebilirlik tartışmasının kültürel miras yapılarının adaptif yeniden kullanımıyla kesiştiği noktada daha sınırlı bir görünüm ortaya çıkmaktadır. Özellikle özgün mimari özellikleri korunması gereken tarihi yapıların farklı kullanıcı grupları tarafından kullanılabilir hale getirilmesi, standart bir erişilebilirlik uygulamasından daha karmaşık bir problem alanıdır.

Bu noktada Tirilye Taş Mektep, Türkiye'deki erişilebilir turizm tartışmasının kültürel miras boyutunu görünür kılabilecek önemli bir yapı olarak değerlendirilebilir. Çiçekçi'nin (2022) Tirilye'nin kültürel mirasının korunması ve sürdürülebilirliği üzerine gerçekleştirdiği çalışma, yerleşimin kültürel miras değerlerinin korunmasına yönelik tartışma açısından önemli bir zemin sağlamaktadır. Yaşayanlar'ın (2024) Taş Mektep'in tarihsel geçmişine odaklanan çalışması ise yapının tarihsel konumunun anlaşılması bakımından bu zemini tamamlamaktadır.

Buna ek olarak Keskin ve Atar Yılmaz'ın (2024) turizmde engellilik alanındaki bibliyometrik çalışması ile Keskin'in (2025) erişilebilir turizm ve turist rehberliği alanındaki çalışması, Türkiye'de erişilebilirlik konusunun turizm literatüründeki gelişimini farklı açılardan ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, erişilebilir turizmin Türkiye'de giderek çeşitlenen bir araştırma alanı haline geldiği; ancak kültürel miras yapılarını koruma, yeniden kullanım ve erişilebilirlik eksenlerinin birlikte tartışılmasının halen geliştirilmesi gereken bir alan olduğu görülmektedir.

Kentsel Bellek, Mimari Miras Ve Turizm Kesişiminde Vaka Alanı: Tirilye ve Taş Mektep

Marmara Denizi kıyısında MÖ 5. yüzyıla kadar uzanan köklü bir yerleşim geçmişine sahip olan Tirilye (Mudanya), çok kültürlü dokusunu günümüze kadar taşıyabilmiş özgün miras destinasyonlarından biridir (Çiçekçi, 2022; Çiçekçi ve Okuyucu, 2024). Bu kentsel doku içerisinde bir asrı aşkın bir zaman dilimine tanıklık eden Taş Mektep, beldenin kentsel hafızasını, mimari anıtsallığını ve tarihsel kırılmalarını somutlaştıran en temel miras yapısı olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle kültürel miras alanlarının korunması ve turizme kazandırılması sürecinde kırsal ve kıyı yerleşimlerinin sahip olduğu çok katmanlı kentsel bellek kritik bir öneme sahiptir.

Taş Mektep'in tarihsel ve kurumsal metamorfozu, yapının yalnızca fiziksel bir yapı olmadığını, toplumsal işlevlerle şekillenen dinamik bir miras alanı olduğunu göstermektedir. 1909 yılındaki açılışından önceki hazırlık evresi ve faaliyete geçtiği ilk altı yıllık süreç boyunca yapı, Tirilye'de yerleşik Rum nüfusun çocuklarına yönelik dini eğitimin yanı sıra okuma-yazma, müzik ve kültür odaklı kapsamlı bir eğitim kurumu işlevi görmüştür (Yaşayanlar, 2024). I. Dünya Savaşı ve akabinde gelişen 1924 Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi ile birlikte kurumsal kimliği radikal bir dönüşüme uğramış; mekansal varlığını koruyarak yetim çocukların barınma ve eğitim ihtiyaçlarını karşılayan Darü'l-Eytam statüsüne evrilmiştir. Bu işlevsel dönüşüm yalnızca ana binayla sınırlı kalmamış, yapının yaklaşık 50 metre kuzeydoğusunda yer alan Panagia Metropolis (Aziz Vasilis) Kilisesi'nin Darü'l-Eytam bünyesinde yemekhaneye dönüştürülmesine yol açmış ve bu durum yerel hafızada yapının doğrudan "yemekhane" adıyla kodlanması sonucunu doğurmuştur (Apostolatos, 2024: 80; Sakellaridis ve Mytilineou, 2024: 87-93). Cumhuriyet dönemi boyunca sırasıyla yatılı bölge ilkokulu, eğitmen yetiştirme kursu ve ortaokul olarak eğitim misyonunu sürdüren yapı, 1988 yılında Bayındırlık Müdürlüğü tarafından hazırlanan teknik raporda taşıyıcı sistem risklerinin bildirilmesi üzerine işlevsizleşerek metruk bir sürece girmiştir (Akıncıtürk, 2002: 185).

Mudanya Belediyesi tarafından 2017 yılında başlatılan titiz restorasyon sürecinin tamamlanmasıyla birlikte Taş Mektep, 2024 yılında "Taş Mektep Hafıza" adıyla kapılarını yeniden açmış; böylece statik ve atıl bir anıt yapıdan kentsel belleği yaşatan dinamik bir kamusal alana dönüştürülmüştür. Bu bağlamda Taş Mektep, çalışmanın kuramsal çatısını somutlaştıran uygun bir örnek sunmaktadır. Zira alanyazında "adaptif yeniden kullanım" (adaptive reuse) kavramı ağırlıklı olarak mimarlık, restorasyon ve yapı mühendisliği disiplinleri ekseninde, fiziksel koruma ve strüktürel müdahaleler bağlamında tartışılmaktadır (Arfa vd., 2022; Lanz ve Pendlebury, 2022; Zeadat, 2024). Oysa bu çalışma, söz konusu kavramı salt mimari bir koruma pratiği olmaktan çıkarıp turizm bilimi ve kapsayıcı erişilebilirlik literatürüne uyarlamakta ve disiplinlerarası bir zemine taşımaktadır. İncelenen mevcut literatür kapsamında, tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi süreçlerinin erişilebilir turizm, ziyaretçi deneyimi ve evrensel tasarım ilkeleriyle bu denli bütüncül ilişkilendirildiği modeller oldukça sınırlıdır. Nitekim, Çiçekçi de çalışmasında Tirilye ile ilgili çalışmaların az olduğunu belirtmektedir (Çiçekçi ve Okuyucu, 2024). Tirilye Taş Mektep vakası, tam da bu teorik geçişi somutlaştırmak ve mimari adaptif yeniden kullanım ile turistik deneyim arasındaki ilişkiyi analitik bir modele kavuşturmak adına incelenmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Deseni Ve Veri Kaynakları

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı içerisinde bütüncül tek durum (örnek olay/vaka) deseni (Yıldırım ve Şimşek, 2016) doğrultusunda yapılandırılmış kavramsal bir vaka değerlendirmesidir

(Siggelkow, 2007). Kavramsal vaka değerlendirmesi; ampirik saha ölçümleri veya istatistiksel testler yerine, ilgili kuramsal alanyazının derinlemesine irdelenerek belirli bir somut mekan veya olgu üzerinden analitik olarak tartışılmasını ve bu tartışma aracılığıyla değerlendirme çerçeveleri geliştirilmesini amaçlamaktadır (Flyvbjerg, 2006; Jaakkola, 2020). Bu doğrultuda araştırmada anket veya mülakat gibi ampirik saha araştırması yöntemlerine başvurulmamış; odak vaka üzerinden kuramsal ve kavramsal bir değerlendirme modeli oluşturulmuştur (Subaşı ve Okumuş, 2017).

Vakanın Seçimi ve Sınırları

Çalışmanın odağını oluşturan Tirilye Taş Mektep, amaçlı örnekleme (purposive sampling) yaklaşımları doğrultusunda bilgi açısından zengin ve özgün bir vaka olarak seçilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Taş Mektep; tarihi bir kıyı yerleşim dokusunda yer alması, Osmanlı Devleti döneminden itibaren üstlendiği çok katmanlı kurumsal kimlikler ve geçirdiği kapsamlı restorasyonun ardından kamusal bir kültür ve hafıza merkezi olarak yeniden işlevlendirilmesi nedeniyle, adaptif yeniden kullanım ile erişilebilirlik ilkelerinin tartışılması açısından elverişli bir zemin sunmaktadır.

Araştırmanın vaka sınırları; yapının 1909 yılındaki inşasından itibaren başlayan pedagojik ve toplumsal evrelerini (eğitim kurumu, Darü'l-Eytam, ilkokul) tarihsel arka plan olarak almakla birlikte; esas olarak 2017 yılında başlatılan restorasyon süreci ile yapının 2024 yılında "Taş Mektep Hafıza" adıyla ziyarete açıldığı günümüzdeki mekansal, işlevsel ve erişilebilirlik durumunu kapsamaktadır.

Literatür İncelemesi ve Kuramsal Dayanaklar

Çalışmanın kavramsal çatısı, iki temel alanyazın kümesinin taranması ve sentezlenmesiyle kurulmuştur:

1. Kuramsal Literatür: Kültürel mirasın korunması, adaptif yeniden kullanım, erişilebilir turizm ve evrensel tasarım ilkelerine odaklanan ulusal ve uluslararası hakemli bilimsel yayınlar (kitap, makale, tez).
2. Vaka ve Bağlam Literatürü: Tirilye'nin kentsel mirasını, Taş Mektep'in mimari evrelerini ve restorasyon sürecini ele alan akademik çalışmalar.

İncelenen literatürde erişilebilirlik, adaptif yeniden kullanım ve kültürel mirasın sürdürülebilir kullanımına ilişkin tekrar eden temalar karşılaştırılmış ve bu temalar Taş Mektep'in tarihsel, mekansal ve işlevsel özellikleriyle eşleştirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda, yapının kapsayıcı yeniden kullanımını irdelemek üzere beş temel boyut belirlenmiştir.

Analiz Süreci ve Değerlendirme Boyutlarının Oluşturulması

Bu kapsamda oluşturulan kavramsal değerlendirme çerçevesi Tablo 1'de sunulmaktadır. Tablo 1'de sunulan boyutlar, Taş Mektep'in gelecekteki adaptif yeniden kullanımına ilişkin değerlendirmelerin temelini oluşturmuş; her boyut, ilgili literatür ve Taş Mektep'in tarihsel-kültürel özellikleri birlikte dikkate alınarak tartışılmıştır. Böylece literatürde farklı başlıklar altında ele alınan erişilebilirlik, adaptif yeniden kullanım ve kültürel mirasın sürdürülebilirliği konuları, Taş Mektep özelinde bütüncül bir değerlendirme çerçevesi içerisinde bir araya getirilmektedir.

Tablo 1. Taş Mektep'in Kapsayıcı Yeniden Kullanımına İlişkin Kavramsal Değerlendirme Çerçevesi

Değerlendirme boyutu	Değerlendirme alanları	Taş Mektep bağlamında yönlendirici soru
Fiziksel erişilebilirlik	Ulaşım, giriş, dolaşım	Farklı fiziksel özelliklere sahip kullanıcıların yapıya erişimi ve mekanı kullanımı nasıl sağlanabilir?
Duyusal ve bilişsel erişilebilirlik	Bilgi, yönlendirme, duyusal erişim	Taş Mektep'in kültürel ve tarihsel bilgileri farklı kullanıcı gruplarına nasıl erişilebilir biçimde aktarılabilir?
Kültürel deneyime erişim	Sergileme, yorumlama, katılım	Farklı kullanıcı gruplarının kültürel deneyime eşit biçimde katılımı nasıl sağlanabilir?
Koruma–yeniden kullanım dengesi	Özgünlük, müdahale, kullanım	Erişilebilirlik gereksinimleri ile yapının özgünlük ve koruma değerleri nasıl dengelenebilir?
Sürdürülebilir ve kapsayıcı kullanım	Süreklilik, toplum, yönetim	Taş Mektep uzun vadede farklı kullanıcı grupları için nasıl kapsayıcı ve sürdürülebilir biçimde yaşatılabilir?

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

TAŞ MEKTEP'İN KAPSAYICI YENİDEN KULLANIMININ KAVRAMSAL DEĞERLENDİRİLMESİ

Fiziksel Erişilebilirlik

Kültürel miras yapılarının kapsayıcı biçimde yeniden kullanılabilmesi, farklı fiziksel hareket kabiliyetine sahip bireylerin yapıya bağımsızca ulaşabilmesini ve iç mekanda kesintisiz dolaşabilmesini gerektirmektedir (Michopoulou ve Buhalis, 2013; Biddulph ve Scheyvens, 2018). Tarihi binalarda erişilebilirlik; salt rampa veya asansör eklenmesi gibi yüzeysel müdahalelerden öte, yapının topografyası, kot farklılıkları ve dolaşım hatlarının özgün mimari karakterle bütünleştirilmesini zorunlu kılar (Arfa vd., 2022; Lanz ve Pendlebury, 2022).

Taş Mektep özelinde fiziksel erişilebilirlik değerlendirildiğinde, yapının eğimli bir arazide konumlanmasından kaynaklanan kot farkları mimari bir eşik oluşturmaktadır. 2024 yılında "Taş Mektep Hafıza" adıyla tamamlanan restorasyon projesinde bu eşikler; yapıya kazandırılan bağımsız giriş olanakları, zemin kotundaki düz ayak geçişler ve katlar arasındaki merdiven hattına monte edilen engelli dikey iletim/koltuk platformu mekanizması ile aşılmaya çalışılmıştır. Bu mekanik platform, ortopedik engelli veya hareket kısıtlılığı yaşayan ziyaretçilerin üst katlardaki sergi birimlerine dikey dolaşımını kısmen mümkün kılmaktadır. Bununla birlikte, tarihi kagir yapıların taşıyıcı sistemlerine geri dönülemez zararlar vermemek adına ağır asansör kuyuları açmak yerine, sökülebilir ve düşük etkili mekanik platformların tercih edilmesi koruma-kullanım dengesi açısından yerinde bir uygulama olarak öne çıkmaktadır (Zeadat, 2024).

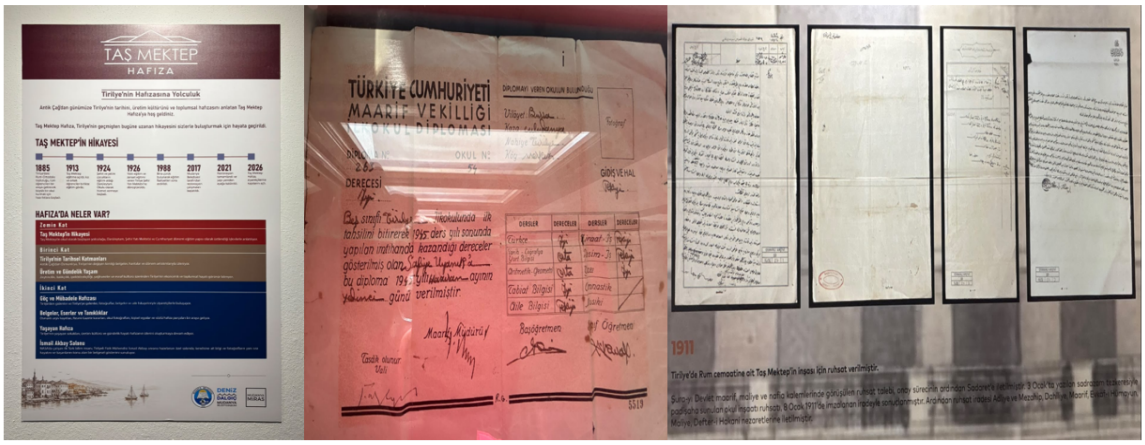

Görsel 1. Katlararası Engelli Dikey İletim ve Merdiven Düzeni
Kaynak: Yazar Arşivi, 2026.

Duyusal ve Bilişsel Erişilebilirlik

Kültürel miras alanlarında erişilebilirlik, yapıya bedensel olarak ulaşmanın ötesinde, ziyaretçilerin mekandaki bilgiyi kavramasını, kültürel anlatıyı zihinsel olarak özümsemesini ve duyusal engellerle karşılaşmamasını kapsar (Michopoulou ve Buhalis, 2013; Biddulph ve Scheyvens, 2018). Dolayısıyla adaptif yeniden kullanım sürecinde bilgi aktarım araçlarının da evrensel tasarım ilkeleri doğrultusunda çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

Taş Mektep bünyesinde gerçekleştirilen sergileme kurgusu incelendiğinde, zemin katta konumlandırılan kronolojik bilgilendirme panolarının açık ve kronolojik bir akış sunduğu görülmektedir. Kültürel bilginin aktarımı açısından yapı, sadece fiziksel objelerin sergilendiği bir mekan değil, aynı zamanda yerel efsanelerin bilimsel ve arşivsel süzgeçten geçirildiği bir bilişsel doğrulama platformu işlevi görmektedir. Nitekim Kıbrıslı Rum Lider Başpiskopos Makarios'un bu okulda öğrenim gördüğüne ilişkin halk arasında yaygın olan rivayetlerin, tescilli resmî belgeler ve arşiv verileri ışığında çürütülerek doğrusunun ziyaretçiye sunulması, yapının eleştirel miras bilincine sunduğu bilişsel katkıyı somutlaştırmaktadır. Buna karşın, evrensel tasarım prensipleri açısından yapılan incelemelerde; görme engelli ziyaretçilere yönelik Braille alfabeli yönlendirme levhalarının, hissedilebilir zemin takip yüzeylerinin ve işitme engelliler için Türk İşaret Dili destekli multimedya kiosklarının henüz alanda tesis edilmediği görülmektedir. Bu eksiklik, bilginin demokratikleşmesi önünde bir sınır oluşturmakta olup, akıllı sesletim aygıtları (audio guide) ve dijital transkripsiyon ekranları ile desteklenmelidir.

Görsel 2. Taş Mektep'te Tarihsel Bilgilendirme ve Arşiv Belgelerinin Sergilenmesi
Kaynak: Yazar Arşivi, 2026.

Kültürel Deneyime Erişim

Miras turizminde kapsayıcılık, ziyaretçinin nesneleri uzaktan izlediği pasif alıcı konumundan çıkarılarak çok duyulu ve katılımcı bir kültürel deneyimin merkezine yerleştirilmesini hedefler (Kraff vd., 2025; Hapsari vd., 2026). Adaptif yeniden kullanım, tarihi bir yapıyı müzeleştirirken duyusal çeşitlilik sunabilme kapasitesiyle ölçülmelidir.

Taş Mektep'in birinci ve çatı katındaki mekansal işlevlendirme, kültürel deneyime eşit erişim açısından literatüre kayda değer bir vaka örneği sunmaktadır. Birinci katta Tirilye ve Mudanya'nın tarihsel üretim dinamikleri olan zeytincilik, balıkçılık ve ipekçilik temaları işlenmektedir. Bu katta sergilenen özgün ipek dokuma tezgâhları ve düzenekleri, ziyaretçiyi yalnızca seyirci olmaktan çıkarıp dokunsal düzeyde üretime ve zanaat sürecine dâhil eden katılımcı bir müzeolojik atmosfer yaratmaktadır. En üst katta ise 1924 Mübadelesi'nin sosyo-kültürel kırılmaları; resmî yazışmalar, faturalar, geleneksel sandıklar, giysiler ve gündelik yaşam

gereçlerinden oluşan zengin bir etnografik koleksiyonla somutlaştırılmıştır. Ayrıca okul girişinde sergilenen—erken Cumhuriyet evresinde yerel marangozlarca üretilip dönemin yemekhane tavanına asılmış olan—ahşap işlemeli Türk bayrağı gibi özgün maddi kültür ögeleri, ziyaretçilerin tarihsel süreklilik hissini pekiştirmekte; Taş Mektep ile komşu yemekhane yapısı (Panagia Metropolis) arasındaki bağı görsel ve dokunsal bir tanıklığa dönüştürmektedir.

Görsel 3. Taş Mektep'te Tirilye'nin Üretim ve Kültürel Mirasına İlişkin Sergileme Unsurları
Kaynak: Yazar Arşivi, 2026.

Koruma ve Adaptif Yeniden Kullanım Dengesi

Tarihi yapıların adaptif yeniden kullanımında temel ikilem, güncel turizm ve erişilebilirlik gereksinimlerinin yapının özgün mimari tektoniğini zedeleme riskidir (Lanz ve Pendlebury, 2022; Arfa vd., 2022). Taş Mektep örneğinde bu denge, yapının özgün pedagojik mekan kurgusunun sergileme senaryosuyla örtüştürülmesi yoluyla sağlanmıştır. Zemin kattaki derslik düzeni ve koridor hatları bozulmamış, yapının hafızasını oluşturan okul atmosferi mimari bir fon olarak korunmuştur. Tarihsel süreçte Darü'l-Eytam evresinde ana binanın yetimhane, yaklaşık 50 metre mesafedeki Panagia Metropolis (Aziz Vasilis) Kilisesi'nin ise "yemekhane" olarak işlevlendirilmesiyle kurulan mekansal ağ, restorasyon sonrası kurguda da yok sayılmamış; kentsel hafızadaki bu izler sergi tematiğinde korunmuştur (Apostolatos, 2024; Sakellaridis ve Mytilineou, 2024). Dolayısıyla Taş Mektep'te "koruma mı yoksa turistik kullanım mı?" ikilemi aşılmış; koruma kararları yapının kimliğini örselemeden kültürel merkeze dönüştürülmesini sağlamıştır.

Görsel 4. Taş Mektep'te Korunan Özgün Derslik Kurgusu ve Okul Atmosferi
Kaynak: Yazar Arşivi, 2026.

Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Kullanım

Kültürel mirasın sürdürülebilirliği, bir binanın yalnızca restore edilip kapılarının kilitlenmesiyle değil; toplumla, akademiyle ve yerel aktörlerle kurduğu sürekli etkileşimle mümkündür (Biscione vd., 2018; Wang vd., 2025). Sezonluk ve yüzeysel turistik ziyaretlere bağımlı kalan miras yapıları uzun vadede atıllaşma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Taş Mektep'in çatı katında konumlandırılan "Tirilye Akademi" birimi, yapının sürdürülebilir ve kapsayıcı kullanımında yapının yıl boyunca yaşatılmasını destekleyen önemli bir işlev üstlenmektedir. Bu birim; yapıyı durağan bir müze olmaktan çıkarıp çalıştayların, bilimsel seminerlerin, panellerin ve araştırma programlarının yürütüldüğü, yılın 12 ayı yaşayan bir düşünce ve üretim merkezine dönüştürmüştür. Yerel halkın, zanaatkârların, öğrencilerin ve araştırmacıların bir araya geldiği bu mekansal organizasyon, kültürel mirasın yalnızca turistler için bir tüketim nesnesi değil, yerel toplumun günlük yaşamı ve belleğiyle bütünleşen sosyal bir kamusal alan olarak yaşamasını güvence altına almaktadır.

Görsel 5. Tirilye Akademi'nin Eğitim ve Bilimsel Etkinlik Alanı
Kaynak: Yazar Arşivi, 2026.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Kültürel miras yapılarının yeniden kullanımı, koruma ve kullanım arasında kurulacak dengenin ötesinde; bu mekanların kimler tarafından, hangi koşullarda ve ne ölçüde deneyimlenebildiğinin de dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu doğrultuda adaptif yeniden kullanım, yapının miras değerlerini muhafaza ederken toplumun değişen ve çeşitlenen gereksinimlerine cevap verebilecek esnek bir çerçeve sunmaktadır (Lanz ve Pendlebury, 2022; Arfa vd., 2022). Tirilye Taş Mektep üzerinden yürütülen kavramsal vaka değerlendirmesi, erişilebilirliğin restorasyon sonrasında binaya iliştirilen tali bir teknik düzenleme değil; mimari kararların, sergileme senaryosunun ve işlevlendirme vizyonunun başlangıcından itibaren ana omurgada yer alması gereken yapısal bir ilke olduğunu somutlaştırmaktadır.

Elde edilen çıkarımlar, erişilebilirliği yalnızca rampa veya engelli tuvaleti gibi fiziksel müdahaleler üzerinden okuyan dar yaklaşımın aşılması gerektiğini göstermektedir. Bireylerin yapıya ulaşabilmesi ve mekanda serbestçe hareket edebilmesinin yanı sıra; panolardaki bilgiyi kendi algı kapasitesine göre kavrayabilmesi, kültürel anlatıyı özümseyebilmesi ve sergilenen içeriğe aktif bir biçimde katılabilmesi de yeniden kullanım başarısının asli unsurlarıdır. Taş

Mektep pratiğinde, özgün kagir strüktüre ve merdiven hattına zarar vermemek adına kütlesel asansör şaftları yerine sökülebilir ve düşük etkili mekanik platformların tercih edilmesi, koruma ilkeleri ile fiziksel erişilebilirliğin dengelenebileceğini göstermektedir (Arfa vd., 2022; Zeadat, 2024). Ancak zemin kattaki Makarios anlatısının arşiv belgeleriyle aydınlatılması bilişsel aktarım açısından güçlü bir eleştirel duruş sergilese de, görme ve işitme engelliler için Braille ve işaret dili gibi alternatif kanalların henüz tesis edilmemiş olması, bilgiye eşit erişimi kısıtlamaktadır. Dolayısıyla Taş Mektep vakası; fiziksel dolaşımdan birinci kattaki ipek dokuma tezgâhlarıyla kurulan dokunsal temasa, en üst kattaki mübadele hafızasından komşu Panagia Metropolis (yemekhane) aksına kadar uzanan ziyaretçi deneyiminin yalnızca görsel değil, dokunsal ve duyusal ögelerle zenginleştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Bu doğrultuda çalışma, hem kuramsal alanyazına hem de alandaki koruma-turizm pratiklerine yönelik belirgin çıktılar ortaya koymaktadır. *Teorik açıdan araştırma;* geleneksel olarak mimarlık, restorasyon ve inşaat mühendisliği disiplinlerinin sınırları içinde kalarak büyük oranda statik onarım, malzeme dayanımı ve fiziksel müdahaleler ekseninde tartışılan 'adaptif yeniden kullanım' (adaptive reuse) kavramını turizm bilimi ve kapsayıcı miras deneyimi bağlamına taşıyarak disiplinlerarası bir yaklaşım sunmaktadır. Böylece miras yapılarının yeniden işlevlendirilmesi olgusu, salt biçimsel/teknik bir koruma pratiği olmaktan çıkarılıp ziyaretçi deneyimi, duyusal-bilişsel erişim ve evrensel tasarım ilkeleriyle harmanlanarak turizm alanyazınında özgün bir analitik kavramsallaştırmaya kavuşturulmuştur. *Pratik ve ampirik açıdan ise çalışma;* yerel yönetimler, koruma kurulları, mimarlar ve müze yöneticileri gibi karar vericilere, tarihi bir yapıyı kamusal yaşama kazandırırken yalnızca rampa veya asansör gibi fiziksel düzenlemelerin yeterli olmadığını; duyusal, bilişsel ve katılımcı boyutların henüz fizibilite ve restorasyon projeleri hazırlanırken sürece dâhil edilmesi gerektiğini Taş Mektep vakasındaki somut mekansal uygulamalar (mekanik merdiven platformu, ipek dokuma tezgâhları, arşiv doğrulama panoları ve Tirilye Akademi) üzerinden somut bir yol haritası olarak sunulmaktadır.

Bu çalışma kapsamında geliştirilen kavramsal değerlendirme çerçevesi (Tablo 1.), yalnızca tekil bir yapının durum tespitini yapmakla sınırlı kalmamaktadır. Geliştirilen bu beş boyutlu analitik çatı; adaptif yeniden kullanım yoluyla turizme veya kültürel yaşama kazandırılan benzer nitelikteki tarihi miras yapıları (kervansaraylar, medreseler, hanlar ve endüstriyel miras alanları gibi) için kavramsal bir değerlendirme modeli olarak önerilmektedir.

Taş Mektep'in ve benzer tarihi yapıların pedagojik, kültürel ve toplumsal sürdürülebilirliğini pekiştirmek adına alana yönelik operasyonel düzenlemelerin hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda ilk olarak, yapının duyusal ve bilişsel kapsayıcılık altyapısının geliştirilmesi gerekmektedir; görme engelli ziyaretçiler için mimari ve etnografik ögelerin dokunsal kabartma replikaları ile Braille alfabesiyle hazırlanmış betimlemeli panolar sergiye dâhil edilmeli, işitme engelliler için sergi senaryosu işaret dili tercümeli video arayüzlerle desteklenmelidir. Bununla eşzamanlı biçimde, farklı yaş grupları ve uluslararası ziyaretçi profilleri gözetilerek çok dilli sesli rehber sistemleri kurulmalı, QR kod tabanlı akıllı yönlendirmeler aracılığıyla arşiv belgelerinin dijital transkripsiyonlarına doğrudan erişim imkânı tanınmalıdır. Ayrıca yapının çok katmanlı geçmişini ve mübadele belleğini doğru pedagojik yöntemlerle aktarmak üzere, özel gereksinimli bireylerin algısal ihtiyaçlarına hâkim ve Türk İşaret Dili bilen profesyonel turist rehberlerinin dönemsel ziyaretçi turlarına entegre edilmesi sağlanmalıdır. Yapının yaşayan bir topluluk merkezine dönüştürülmesi açısından ise çatı katında konumlanan Tirilye Akademi biriminin işlevselliği korunmalı; yerel zanaatkârlar, araştırmacılar ve belde sakinlerini buluşturan sürekli atölyeler, sözlü tarih kayıtları ve seminerlerle yapının yılın on iki ayı dinamik bir kamusal odak olarak kalması güvence altına alınmalıdır. Son olarak Taş Mektep, bitişiğindeki yemekhane yapısı (Panagia Metropolis) ve Tirilye'nin diğer tescilli dini-sivil mimarlık örnekleriyle bütünleşik tematik rotalara (İpek Yolu

veya Mübadele Rotası gibi) eklemlenmeli, böylelikle yerleşimin turistik taşıma kapasitesi dengelenmelidir.

Bu çalışma, tekil bir vaka (Tirilye Taş Mektep) üzerinden yürütülen kavramsal bir değerlendirme ile sınırlandırılmıştır. Araştırmada doğrudan ampirik kullanıcı ölçümleri, anket veya ziyaretçi mülakatları gibi birincil saha verilerine başvurulmamış olması nedeniyle ulaşılan sonuçlar genelleme amacı taşımamaktadır. Gelecek araştırmalarda, önerilen bu beş boyutlu kavramsal değerlendirme çerçevesinin farklı tarihi yapı tipolojilerine ampirik göstergeler ve saha analizleriyle uyarlanması; ayrıca engelli bireyler, yerel paydaşlar ve ziyaretçilerin deneyimlerini ölçen nicel/nitel araştırmalarla desteklenmesi literatüre önemli katkılar sunabileceği mütalaa edilmektedir.

Netice itibarıyla adaptif yeniden kullanım, salt fiziksel bir onarım ya da mekansal tabela değişikliği olarak görülmemelidir. Temel hedef; yapının özgün değerlerini zedelemeden toplumun tüm kesimlerinin kültürel mirasa eşit, engelsiz ve anlamlı bir biçimde temas etmesini sağlayarak miras alanlarının herkes için kapsayıcı biçimde yönetilmesini mümkün kılmaktır. Nitekim Taş Mektep'te de geçmişine bağlı bir şekilde bir sergi alanı olarak Taş Mektep Hafıza, hem bir çalışma ve etkinlik alanı olarak Taş Mektep Akademi, hem de Taş Mektep'in ilk kuruluş dönemlerinde bulunan ve okulun giderlerini karşılamaya yönelik olan dükkanlara atıf yapmak ve Mudanya halkının üretimiyle sunulan ürünlerin tanıtım ve satışının yapıldığı Mudanya Tarım'a yer verilmiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Destek Bilgisi: Herhangi bir kurum ve/veya kuruluştan destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.
Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazar(lar)ına aittir.
Etik Kurul Onayı: Çalışma kamuya açık ikincil verilerin kullanılmasıyla oluşturulmuştur.
Araştırmacıların Katkı Oranı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Acırlı, Z., ve Kandemir, Ö. (2021). Mekân Tasarımı İçin Erişilebilirlik Kavramı ve Boyutları. *GRID-Mimarlık Planlama ve Tasarım Dergisi*, 4(2), 225–248.

Acuner, E., ve Tayfun, A. (2016). Doğa Temelli Erişilebilir Turizm: Rize Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4(2), 63–93.

Akdu, U., ve Akdu, S. (2018). Engelli Turizmi: Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 9(23), 99–123.

Akıncı, Z., ve Sönmez, N. (2015). Engelli bireylerin erişilebilir turizm beklentilerinin değerlendirilmesine yönelik nitel bir araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 26(1), 97–113.

Akıncı, Z., Çelik, M., ve Elinç, H. (2021). Erişilebilir (Engelli Dostu) Konaklama İşletmelerinin Standartlarının Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma. *Journal of Applied Tourism Research*, 2(2), 91–114.

Akıncı, Z., Sönmez, N., ve Demirkol, Ş. (2015). Erişilebilir Turizm Kapsamında Engellilere Yönelik Düzenlemelerin Değerlendirilmesi: Kuşadası Örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 26(1), 36–50.

Akıncıtürk, N. (2002). Trilye Beldesindeki Tarihi Yapılar ve Taş Mektep'in Yapısal Bozulmaların İncelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 7(1), 185–192.

Apostolatos, G. (2024). Yunan Arşivleri ve Kitaplarından Triglia (Tirilye) Tarihi: Manastırlar ve Kiliseler. H. Karabağ Arslan ve Y. Z. Karaaslan (Ed.), *Myrleia'dan Mudanya'ya: Diplomasi, Tarih ve Kültürel Miras (Uluslararası Mudanya Mütarekesi ve Kültürel Miras Sempozyumu Bildirileri)* içinde (ss. 77–85). Mudanya Belediyesi Yayınları.

Arfa, F. H., Zijlstra, H., Lubelli, B., and Quist, W. (2022). Adaptive reuse of heritage buildings: From a literature review to a model of practice. *The Historic Environment: Policy and Practice*, 13(2), 148–170.

Biddulph, R., and Scheyvens, R. (2018). Introducing inclusive tourism. *Tourism Geographies*, 20(4), 583–588.

Biscione, M., Danese, M., and Masini, N. (2018). A framework for cultural heritage management and research: The Cancellara case study. *Journal of Maps*, 14(2), 576–582.

Cavlak, N., ve Cavlak, H. (2019). Avrupa erişilebilir turizm politikası ve Türkiye. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 29–41.

Chaidemenaki, L., and Kolokytha, O. (2025). Whose culture is it anyway? Perceptions of accessibility in museums by professionals working with people with intellectual disabilities in Greece. *Museum Management and Curatorship*, 40(4), 494–511.

Chen, D., Wang, R., and Xiao, Y. (2025). Enhancing cultural heritage accessibility through space syntax: A case study of the archaeological site of the wooden water gate of southern Yue State. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering,* 1-18.

Çiçekçi, B. (2022). *Kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği konusunda bir araştırma: Tirilye (Mudanya) örneği* (Tez No. 742303) [Yüksek lisans tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

Çiçekçi, B., ve Okuyucu, A. (2024). A research on the impacts of cultural tourism: The case of Tirilye. *Coğrafya Dergisi*, 49, 97–111.

Flyvbjerg, B. (2006). Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative Inquiry*, 12(2), 219–245.

Hapsari, R., Kartikasari, A., Dahana, W. D., Hussein, A. S., and Arimbawa, P. A. P. (2026). Exploring memorable experiences' impact on cultural heritage tourist behavior: Interaction-Ritual Theory perspective. *Cogent Social Sciences*, 12(1), 2592945.

Jaakkola, E. (2020). Designing conceptual articles: Four approaches. *AMS Review*, 10(1), 18–26.

Kaderli, L. (2014). Kültürel miras koruma yaklaşımlarının tarihsel gelişimi. *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 12, 29–41.

Keskin, Ç. S. (2025). *Turist rehberliği öğrencilerinin engelli bireylere yönelik turist rehberliği alanında uzmanlaşmaya bakış açıları* (Tez No. 991100) [Yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

Keskin, Ç. S., ve Atar Yılmaz, A. (2024). Turizmde engellilik üzerine bibliyometrik bir analiz. İ. Yazıcıoğlu, F. N. Küçükergin, ve E. Şimşek (Ed.), *Yeşil İlham* (ss. 263–281). Ankara: Detay Yayıncılık.

Kraff, H., Jernsand, E. M., and Björner, E. (2025). Inclusive tourism and place branding: A nuanced and deepened understanding. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 25(1), 1–8.

Kurtar, C., ve Somuncu, M. (2013). Kentsel kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği: Ankara Hamamönü örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 35–47.

Lan, K., Buranaut, I., and Hsu, W. L. (2025). Sustainable development strategies for historic building museumization based on UGC data. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 1-20.

Lanz, F., and Pendlebury, J. (2022). Adaptive reuse: A critical review. *The Journal of Architecture*, 27(2–3), 441–462.

Li, B., Lim, Y. L., and Li, W. (2026). Systematic review: A bibliometric analysis of building technology and its potential applications to artificial intelligence in the field of cultural heritage conservation from 2013 to 2023. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 25(2), 1021–1043.

Li, J., Peng, X., Liu, X., Tang, H., and Li, W. (2025). A study on shaping tourists' conservational intentions towards cultural heritage in the digital era: Exploring the effects of authenticity, cultural experience, and place attachment. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 24(3), 1965–1984.

Lindström, K. (2019). Universal heritage value, community identities and World Heritage: Forms, functions, processes and context at a changing Mt Fuji. *Landscape Research*, 44(3), 278–291.

Luekveerawattana, R. (2024). Enhancing innovation in cultural heritage tourism: Navigating external factors. *Cogent Social Sciences*, 10(1), 2301813.

Mudashiru, A. T. (2018). *Adaptive reuse potentials of historic buildings in Nigeria: Case study of two abandoned vernacular palaces* [Yüksek lisans tezi, Yaşar Üniversitesi]. Yaşar Üniversitesi Açık Erişim Sistemi.

Özdemir, M. Z. D. (2005). Türkiye'de kültürel mirasın korunmasına kısa bir bakış. *Planlama*, 31, 20–25.

Polat, E., ve Kayserili, A. (2025). Turizm Coğrafyası Kapsamında Herkes İçin Erişilebilir Turizm: Elimizin Altında Bir Fırsat. *Kafdağı*, 10(2), 237–262.

Richards, G. (2026). From the centre to the periphery: Intangible cultural heritage in rural areas. *Journal of Tourism and Cultural Change, 24(4),* 540–561.

Saatçi, S., Baysal, D., ve Akın, S. (2025). Modern Zamanlarda Türk Evinin Yeniden İnşası: Akın Evi Örneği. *ALKÜ Fen Bilimleri Dergisi*, 6(3), 253–271.

Sakellaridis, V. and Mytilineou, E. (2024). Yunan Arşivleri ve Kitaplarından Triglia (Tirilye) Tarihi: Eğitim ve Mesleki Faaliyetler. H. Karabağ Arslan ve Y. Z. Karaaslan (Ed.), *Myrleia'dan Mudanya'ya: Diplomasi, Tarih ve Kültürel Miras (Uluslararası Mudanya Mütarekesi ve Kültürel Miras Sempozyumu Bildirileri)* içinde (ss. 86–99). Mudanya Belediyesi Yayınları.

Siggelkow, N. (2007). Persuasion with case studies. *Academy of Management Journal*, 50(1), 20–24.

Song, J., and Chen, Y. (2025). Optimizing cultural heritage tourism routes using Q-Learning: A case study of Macau. *Sustainable Communities*, 2(1), 2475794.

Taweephol, R., Khuadthong, B., and Phuthong, T. (2026). Cultural heartstrings: How identity, authenticity, and spirituality weave the fabric of tourism loyalty: A case study of Naga myth landscape. *Cogent Business & Management*, 13(1), 2684380.

Wang, L., Nordin, J., and Liu, H. (2025). Participation intention in cultural heritage conservation across generations: The influence of differential heritage value perception and place attachment. *International Journal of Urban Sustainable Development*, 17(1), 336–357.

Xu, H., Cheung, L. T. O., Lovett, J., Duan, X., Pei, Q., and Liang, D. (2023). Understanding the influence of user-generated content on tourist loyalty behavior in a cultural World Heritage Site. *Tourism Recreation Research*, 48(2), 173–187.

Yaşayanlar, İ. (2024). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Tirilye Taş Mektep (1909–1928). H. Karabağ Arslan ve Y. Z. Karaaslan (Ed.), *Myrleia'dan Mudanya'ya: Diplomasi, Tarih ve Kültürel Miras (Uluslararası Mudanya Mütarekesi ve Kültürel Miras Sempozyumu Bildirileri)* içinde (ss. 100–112). Mudanya Belediyesi Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zeadat, Z. F. (2024). Adaptive reuse challenges of Jordan's heritage buildings: A critical review. *International Journal of Urban Sustainable Development*, 16(1), 95–107.